

การทุจริตเลือกตั้งกับการเมืองไทย Electoral Corruption in Thai Politics

ฉันทชนก เจนณรงค์¹

Chanchanoke Chennarong¹

ประชาธิปไตย (Democracy) เป็นระบอบการปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อุดมคติหลักของประชาธิปไตย คือ เป็นระบอบการปกครองโดยประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชน หากมีการนำมาใช้ในการปกครองประเทศและพัฒนาตามเจตนารมณ์ที่แท้จริง ความสงบสุข ความเป็นธรรม และความเท่าเทียมย่อมเกิดขึ้นในสังคมนั้น โดยความเป็นประชาธิปไตยจะมีองค์ประกอบหลักสำคัญ คือ หลักพื้นฐานแห่งเสรีภาพและสิทธิของปวงชน การเลือกตั้ง หลักนิติธรรม หลักการแบ่งแยกอำนาจ และหลักการแสดงออกซึ่งความเห็นทางสาธารณะและเสรีภาพของสื่อ

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 หากแต่เส้นทางประชาธิปไตยของประเทศไทยยังคงไร้ซึ่งเสถียรภาพ เนื่องจากนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยจนถึงปัจจุบัน นับเป็นระยะเวลาเกือบ 9 ทศวรรษ ประเทศไทยมีการเลือกตั้ง (Election) หมุนเวียนเวียนซ้ำกับการรัฐประหาร (Coup d'etat) ที่มีมาแล้วรวม 13 ครั้ง รวมถึงการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นทั้ง 28 ครั้ง ยังเป็นไปอย่างไม่โปร่งใส นักการเมืองกระทำการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐ เช่น การให้สิ่งของ การซื้อสิทธิขายเสียง การจัดงานเลี้ยงเลือกตั้ง การใช้บัตรผี เป็นต้น

บทความนี้จะเป็นการนำเสนอพัฒนาการของการเมืองไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 โดยมุ่งให้ความสำคัญกับระบบการเลือกตั้ง การทุจริตเลือกตั้งของนักการเมืองและการซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการทุจริตเลือกตั้งในประเทศไทยที่มีพลวัตตามบริบทสังคมการเปลี่ยนแปลงไป

¹ นักวิจัยสังคมศาสตร์ชำนาญการ สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช.

¹ Social Science Researcher, Professional Level, Bureau of Anti-Corruption Research and Academic Services, Office of the National Anti-Corruption Commission

1. เส้นทางประชาธิปไตยไทย

การพัฒนาการเมืองการปกครองไทยมีการพัฒนาตามอิทธิพลแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยของประเทศตะวันตก ซึ่งก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 กลุ่มของชนชั้นกลาง ประชาชน นักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์ ทหาร และข้าราชการพลเรือนได้มีการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย กระทั่งในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ได้มีการรวมตัวกันของคณะบุคคลกลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน เรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” ได้เข้ายึดอำนาจพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) โดยสาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ สามัญชนรุ่นใหม่มีความตื่นตัวทางการเมือง เนื่องจากได้รับการศึกษาจากประเทศต่าง ๆ ในยุโรป รวมถึงประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอันเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจทั่วโลก ทำให้มีงบประมาณแผ่นดินขาดดุล และสามัญชนรุ่นใหม่เหล่านั้นมีความเชื่อว่าความไม่เป็นธรรมในสังคมจะลดลงและหมดไป หากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นรากฐานการปกครองประเทศ และยึดหลักการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนคณะรัฐบาลไปตามวาระการเลือกตั้งที่จะเป็นหนทางที่จะสร้างความก้าวหน้าและมั่นคงให้กับประเทศชาติ (พิรพงษ์ สิทธิอมร และคณะ, 2549: 39 - 41) โดยในวันที่ 27 มิถุนายน 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานรัฐธรรมนูญ “ฉบับชั่วคราว” อันเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยเส้นทางการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย 4 ครั้งสำคัญของไทย สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เส้นทางการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยของประเทศไทย

เส้นทางการเปลี่ยนผ่าน	สรุปสาระสำคัญ
24 มิถุนายน 2475	- ขับเคลื่อนโดยชนชั้นนำที่เรียกว่า “คณะราษฎร” ที่ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทหารและข้าราชการพลเมือง - มีเป้าหมายเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญและการจัดรูปแบบการปกครองแบบรัฐสภา - อาศัยวิธีการทำรัฐประหารและการเจรจาต่อรองกับกลุ่มอำนาจเก่าในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนนำมาสู่การประนีประนอมระหว่างสองกลุ่มอำนาจเพื่อนำสู่การเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครองผ่านการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร - ผลผลิตสำคัญ คือ การสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญและการปกครองในระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ
14 ตุลาคม 2516	- ขับเคลื่อนโดยพลังมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนชั้นปัญญาชนนำโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย - มีเป้าหมายเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญและขับไล่รัฐบาลเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร - อาศัยวิธีการชุมนุมประท้วงเพื่อกดดันรัฐบาล - ผลผลิตสำคัญ คือ การขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร และนำมาสู่การร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย

เส้นทางการเปลี่ยนผ่าน	สรุปสาระสำคัญ
หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 (พฤษภาทมิฬ)	• ขับเคลื่อนโดยพลังมวลชน โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลาง จากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 • มีเป้าหมายเพื่อต่อต้านการสืบสานอำนาจของผู้นำกองทัพ • อาศัยวิธีการชุมนุมประท้วงเพื่อกดดันรัฐบาล • ผลผลิตที่สำคัญ คือ ทำให้กองทัพถอยออกจากการเมืองและถ่ายโอนอำนาจมาสู่รัฐบาลพลเรือน และเกิดกระแสเรียกร้องของสังคมที่ต้องการให้กติกาทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นและให้มีการปฏิรูปการเมืองที่นำมาซึ่งการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หรือเรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน”
หลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ปี 2550	• เป็นการเปลี่ยนผ่านจากความยินยอมของกองทัพหรือคณะรัฐประหารปี 2549 ผ่านกระบวนการร่วมรัฐธรรมนูญปี 2550 • คณะรัฐประหารปี 2549 ได้แต่งตั้งคณะบุคคลเพื่อดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และได้นำการออกเสียงลงประชามติมาใช้ในกระบวนการรับร่างรัฐธรรมนูญ • ผลผลิตสำคัญ คือ รัฐธรรมนูญปี 2550 การเลือกตั้งทั่วไปเพื่อเปิดทางสู่การมีรัฐบาลพลเรือน

ที่มา: จิราภรณ์ คำจันทร์. (2554). การเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น: ความล้มเหลวของการทำให้เป็นประชาธิปไตยในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 222 – 223

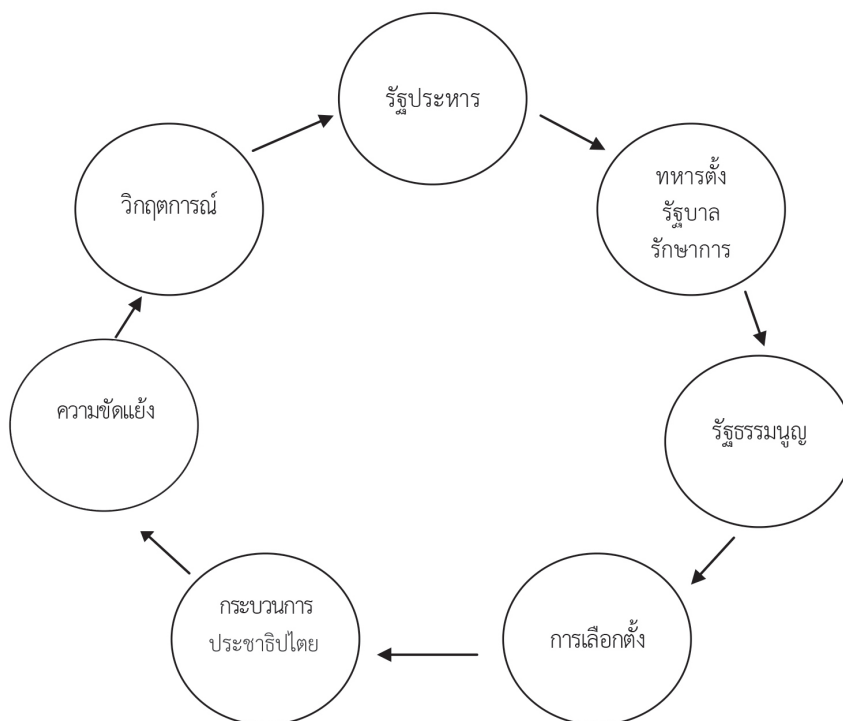
จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า เส้นทางการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยเกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนของกลุ่มชนชั้นนำและพลังมวลชน ซึ่งมีข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่ง คือ แม้จะเป็นการขับเคลื่อนไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยโดยมวลชน แต่สุดท้ายอำนาจในการร่างรัฐธรรมนูญและออกแบบสถาบันการเมืองจะกลับไปตกอยู่ในมือของชนชั้นนำ ดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ที่มีการประกาศใช้ในวันที่ 7 ตุลาคม 2516 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร ด้วยพลังมวลชนที่นำโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย แต่ในท้ายที่สุดอำนาจการออกแบบและยกร่างรัฐธรรมนูญกลับไปอยู่ในมือของผู้มีอำนาจ กล่าวคือ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ตั้งคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้โดยไม่มีการมีส่วนร่วมของมวลชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง

นอกจากนี้ นับจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญรวม 20 ฉบับ โดยรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 (ฉบับที่ 3) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 (ฉบับที่ 5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 (ฉบับที่ 12)

และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ฉบับที่ 16) เนื่องจากรัฐธรรมนูญทั้ง 4 ฉบับ มีการบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่น และมีการกำหนดให้กลไกของระบบรัฐสภา ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้มีการบัญญัติ กลไกที่เพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบ คือ การบัญญัติให้มีองค์กรอิสระเพื่อทำหน้าที่ในการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐ เช่น การบัญญัติให้มีสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (สำนักงาน ป.ป.ช.) เพื่อเป็นองค์กรในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การบัญญัติให้มีสำนักงาน คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เพื่อทำหน้าที่ในการจัดให้มีการเลือกตั้งและวินัยกรณีต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง เป็นต้น (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2563)

อย่างไรก็ตาม การปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยไทยไม่ได้มีความศิวิไลซ์เยี่ยงอารยประเทศ แต่ยังคงมีการรัฐประหารและการเรียกร้องประชาธิปไตยเป็นระยะ โดยมีการปกครองประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตยหมุนเวียนสลับสับเปลี่ยนกับการปกครองภายใต้เผด็จการทหาร ซึ่งวงจรการเมืองไทย แสดงได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 วงจรการเมืองไทย

ที่มา: ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2553). นักการเมืองไทย: จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข. กรุงเทพมหานคร: สายธาร, หน้า 170.

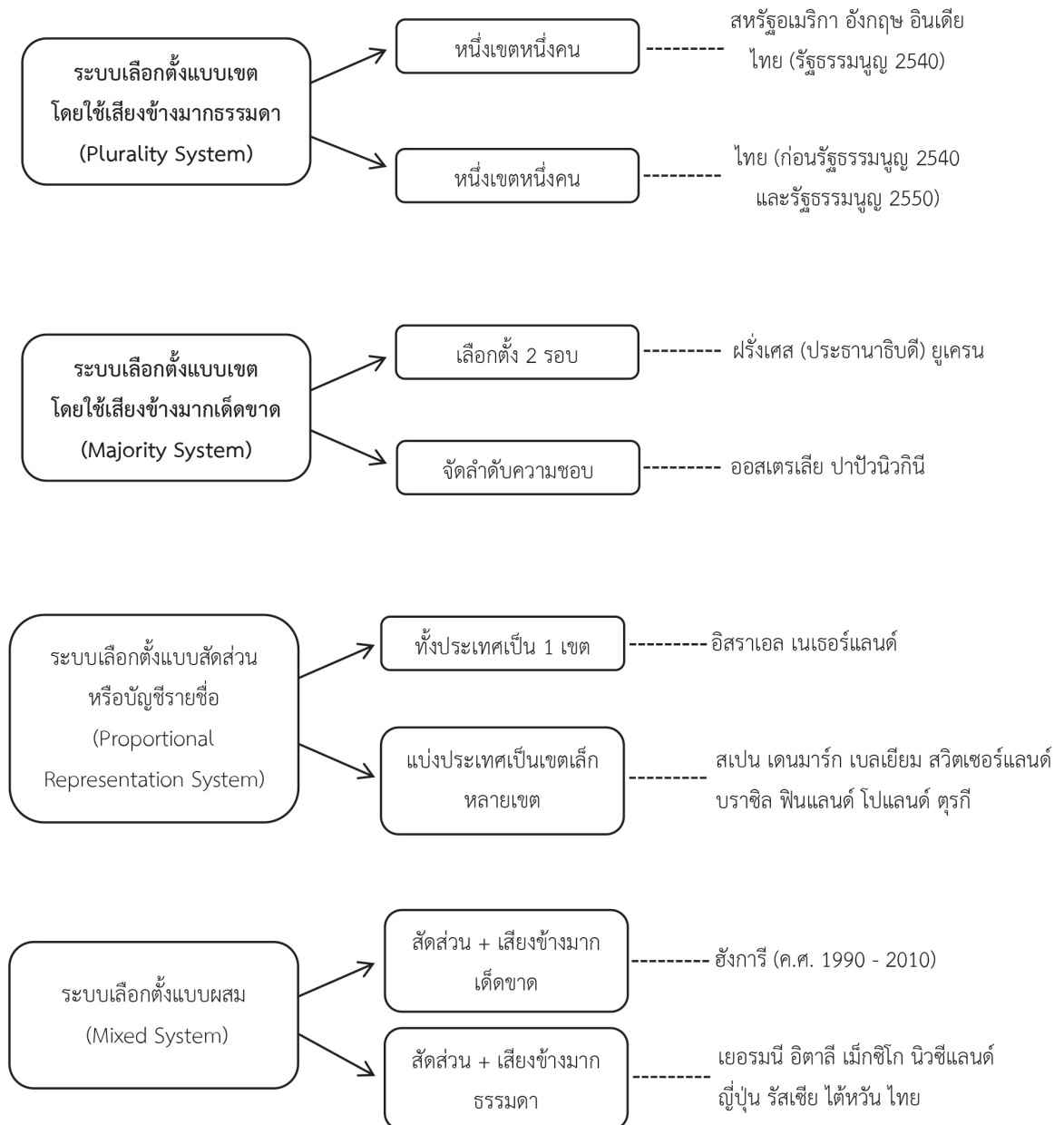
เส้นทางประชาธิปไตยไทยที่อยู่ระหว่างการก้าวสู่ทศวรรษที่ 9 วงจรการเมืองไทยยังคงอยู่ในวังวนของการหมุนเวียนเปลี่ยนผ่านจากการเลือกตั้งเพื่อให้ได้ผู้แทนของประชาชนเข้ามาบริหารประเทศ และเมื่อเกิดวิกฤตการณ์หรือสถานการณ์ที่รุนแรง ทหารมีแนวโน้มที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยการรัฐประหาร จากนั้น จะมีการฉีกรัฐธรรมนูญและร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อนำไปสู่การเลือกตั้งเพื่อให้ประเทศไทยเข้าสู่กระบวนการประชาธิปไตยอีกครั้ง หากมีวิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้น วงจรทางการเมืองไทยก็จะหมุนเวียนไปสู่การรัฐประหาร ซึ่งประเทศไทยมีการรัฐประหารสำเร็จมากถึง 13 ครั้ง

ทั้งนี้ ในช่วงก่อนการเลือกตั้งเพื่อเข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ได้รับการแก้ไขในการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ การออกแบบระบบเลือกตั้งหรือวิธีการเลือกตั้งให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงกติกามารยาการเมืองและปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น ดังเช่น การยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีการแก้ไขระบบเลือกตั้งจากระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา หนึ่งเขตหลายคน (Multi-Member Districts/Constituencies) หรือมีชื่อเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า “ระบบรวมเขต เรียงเบอร์” มาเป็นระบบเลือกตั้งแบบหนึ่งเขตหนึ่งคน (Single Member Districts/Constituencies) และระบบสัดส่วน (Proportional Representation) เพื่อให้มีรัฐบาลที่เข้มแข็งและการเมืองไทยมีเสถียรภาพมากขึ้น เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดของระบบเลือกตั้งของไทยจะได้นำเสนอในส่วนถัดไป

2. ระบบเลือกตั้งในประเทศไทย

การเลือกตั้ง (Election) เป็นนวัตกรรมทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่ให้ประชาชนออกเสียงเลือกผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในการร่วมตัดสินใจทางการเมืองผ่านกระบวนการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลายที่สุดในสมัยปัจจุบัน หัวใจสำคัญของการเลือกผู้แทน คือ การเป็นตัวแทนของประชาชนและปฏิบัติหน้าที่ตามเจตนารมณ์ของผู้เลือกตั้ง และไม่ละทิ้งเจตนารมณ์ของประชาธิปไตย ที่เป็นการปกครองโดยประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชน โดยแต่ละประเทศจะมีการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ในการเลือกตั้งไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เช่น ระบบเลือกตั้ง การแบ่งเขตเลือกตั้ง สัดส่วนของประชากรต่อจำนวนผู้แทน เป็นต้น และในปัจจุบันนี้ระบบเลือกตั้งที่ใช้ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แสดงได้ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 จำแนกประเภทของระบบเลือกตั้ง

ที่มา: สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. (2561). ระบบเลือกตั้งเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, หน้า 42

จากแผนภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่าระบบเลือกตั้งได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ ระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเสียงข้างมากธรรมดา ระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเสียงข้างมากเด็ดขาด ระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วน และระบบเลือกตั้งแบบผสม ซึ่งระบบเลือกตั้งรูปแบบหนึ่งที่มีความน่าสนใจและสามารถกระทำการทุจริตเลือกตั้งได้ยาก คือ ระบบจัดลำดับความชอบ (Alternative Vote/Preferential Voting) ซึ่งเป็นระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเสียงข้างมากเด็ดขาดที่ใช้อยู่ในประเทศออสเตรเลียและปาปัวนิวกินี ระบบเลือกตั้งดังกล่าวมักใช้ในการเลือกตั้งแบบเขตเลือกตั้งที่มีตัวแทนหนึ่งคน (single-member districts) โดยผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจัดอันดับผู้สมัครทั้งหมดในเขตเลือกตั้งตามความชอบ ผู้สมัครที่ได้คะแนนเสียงข้างมากเด็ดขาด (Absolute Majority) หรือผู้ที่ได้คะแนนเสียงเกินครึ่งของผู้มาใช้สิทธิจะเป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง ซึ่งการนับคะแนนจะนับเฉพาะผู้สมัครที่ถูกเลือกในอันดับที่ 1 แต่หากไม่มีผู้สมัครคนใดได้คะแนนเสียงข้างมากเด็ดขาด จะพิจารณาดังนี้ (1) ผู้สมัครที่ได้คะแนนเสียงน้อยที่สุดจะถูกตัดออกจากรายชื่อผู้ได้รับเลือกตั้ง (2) พิจารณาผู้สมัครอันดับที่ 2 ในบัตรเลือกตั้งของผู้ที่ถูกตัดออกตามโดยเอาคะแนนของผู้สมัครอันดับที่ 2 ไปรวมกับการนับคะแนนเพื่อหาผู้สมัครที่ได้คะแนนเสียงข้างมากเด็ดขาด หากยังไม่ปรากฏว่ามีผู้สมัครคนใดได้คะแนนเสียงข้างมากเด็ดขาดจะใช้วิธีการนี้ไปจนกว่าจะได้ผู้สมัครที่ได้รับคะแนนเสียงข้างมากเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม ระบบเลือกตั้งนี้อาจเป็นระบบที่ค่อนข้างมีความซับซ้อนและยากต่อความเข้าใจ แต่นับได้ว่าเป็นระบบเลือกตั้งรูปแบบหนึ่งที่ส่งผลให้การซื้อเสียงและการทุจริตเลือกตั้งเกิดขึ้นได้ยากเมื่อเทียบกับระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเสียงข้างมากธรรมดาและระบบเลือกตั้งแบบผสมที่ประเทศไทยใช้เป็นระบบเลือกตั้ง

การเลือกตั้งในประเทศไทย ได้มีการกำหนดเป็นกระบวนการไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเพื่อให้ได้บุคคลที่เป็นตัวแทนประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ปกครองและบริหารประเทศ ซึ่งนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันรวมเป็นระยะเวลา 88 ปี ประเทศไทยมีการเลือกตั้งรวม 28 ครั้ง ดังนี้

ตารางที่ 2 การเลือกตั้ง ระบบเลือกตั้ง และสาเหตุการเลือกตั้งของประเทศไทย
ระหว่างปี พ.ศ. 2476 – 2562

รัฐธรรมนูญ	ฉบับที่	พ.ศ.	วันที่	ระบบเลือกตั้ง แบบเสียงข้างมาก ธรรมดาและขนาด ของเขตเลือกตั้ง	จำนวน สมาชิก สภาผู้แทน ราษฎร (คน)	มี หรือไม่มี วุฒิสภา และวิธีการได้มา	สาเหตุการเลือกตั้ง
	1	2475	15 พฤศจิกายน 2476	หนึ่งเขตหลายคน/ จังหวัด	78	สภาเดียว	การเปลี่ยนแปลง การปกครองตาม รัฐธรรมนูญ 2475
	2	2475	7 พฤศจิกายน 2480	หนึ่งคนหนึ่งเขต	91	สภาเดียว	พ้นจากตำแหน่ง ตามวาระ
		2475	12 พฤศจิกายน 2481	หนึ่งคนหนึ่งเขต	91	สภาเดียว	ยุบสภา
	3	2489	6 มกราคม 2489	หนึ่งคนหนึ่งเขต	96	วุฒิสภา เลือกตั้งทางอ้อม 80 คน	ยุบสภา
	4	2490	29 มกราคม 2491	หนึ่งเขตหลายคน/ จังหวัด	99	วุฒิสภา แต่งตั้ง 90 คน	การรัฐประหาร และการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2490
	5	2492	26 กุมภาพันธ์ 2495	หนึ่งเขตหลายคน/ จังหวัด	123	วุฒิสภา แต่งตั้ง 100 คน	การรัฐประหาร
	6	2495	26 กุมภาพันธ์ 2500	หนึ่งเขตหลายคน/ จังหวัด	160	สภาเดียว	ครบวาระ
			15 ธันวาคม 2500	หนึ่งเขตหลายคน/ จังหวัด	160	สภาเดียว	การรัฐประหาร
	7	2502	-	-	-	สภาร่าง รัฐธรรมนูญ	-
	8	2511	10 กุมภาพันธ์ 2512	หนึ่งเขตหลายคน/ จังหวัด	219	วุฒิสภาแต่งตั้ง ¾ ของจำนวน ส.ส.	การประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511
	9	2515	-	-	-	สภานิติบัญญัติ แห่งชาติ*	
	10	2517	26 มกราคม 2518	เขตละ 1 - 3 คน	269	วุฒิสภา แต่งตั้ง 100 คน	การประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517
			4 เมษายน 2519	เขตละ 1 - 3 คน	279	วุฒิสภา แต่งตั้ง 100 คน	ยุบสภา
	11	2519	-	-	-	สถาปนา การปกครอง แผ่นดิน	-
	12	2520	-	-	-	สภานิติบัญญัติ แห่งชาติ*	-

รัฐธรรมนูญ		วันที่	ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดาและขนาดของเขตเลือกตั้ง	จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (คน)	มี หรือไม่มีวุฒิสภาและวิธีการได้มา	สาเหตุการเลือกตั้ง
ฉบับที่	พ.ศ.					
13	2521	22 เมษายน 2522	เขตละ 1 – 3 คน	301	วุฒิสภาแต่งตั้ง	การรัฐประหารและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2521
		18 เมษายน 2526	เขตละ 1 – 3 คน	324	¼ ของจำนวน ส.ส.	ยุบสภา
		27 กรกฎาคม 2529	เขตละ 1 – 3 คน	347	วุฒิสภาแต่งตั้ง	ยุบสภา
		24 กรกฎาคม 2531	เขตละ 1 – 3 คน	357	¼ ของจำนวน ส.ส.	ยุบสภา
14	2534	-	-	-	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ*	-
15	2534	22 มีนาคม 2535	เขตละ 1 – 3 คน	360	วุฒิสภาแต่งตั้ง 270 คน	การรัฐประหารและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534
		13 กันยายน 2535	เขตละ 1 – 3 คน	360	วุฒิสภาแต่งตั้ง 270 คน	ยุบสภา
		2 กรกฎาคม 2538	เขตละ 1 – 3 คน	391	วุฒิสภาแต่งตั้ง 270 คน	ยุบสภา
		17 พฤศจิกายน 2539	เขตละ 1 – 3 คน	393	วุฒิสภาแต่งตั้ง 270 คน	ยุบสภา
16	2540	6 มกราคม 2544	หนึ่งเขตหนึ่งคน + สัดส่วน	500 (400 + 100)	วุฒิสภาเลือกตั้งโดยตรง 200 คน	การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540
		6 กุมภาพันธ์ 2548	หนึ่งเขตหนึ่งคน + สัดส่วน	500 (400 + 100)	วุฒิสภาเลือกตั้งโดยตรง 200 คน	พ้นจากตำแหน่งตามวาระ
17	2549	-	-	-	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ*	-
18	2550	23 ธันวาคม 2550	เขตละ 1 – 3 คน + สัดส่วน	480 (400 + 80)	วุฒิสภา 150 คน มาจากการเลือกตั้งโดยตรง จังหวัดละ 1 คน และ สรรหา 74 คน	การรัฐประหารและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550
		3 กรกฎาคม 2554	หนึ่งเขตหนึ่งคน + สัดส่วน	500 (375 + 125)		ยุบสภา

รัฐธรรมนูญ		วันที่	ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดาและขนาดของเขตเลือกตั้ง	จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (คน)	มี หรือ ไม่มีวุฒิสภาและวิธีการได้มา	สาเหตุการเลือกตั้ง
ฉบับที่	พ.ศ.					
20	2560	24 มีนาคม 2562	-	500 (350 + 150)	วุฒิสภาเลือกกันเอง 200 คน (5 ปีแรก แต่งตั้ง 250 คน)	การรัฐประหารและประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560

หมายเหตุ: *สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นสภาที่ได้รับการแต่งตั้งโดยคณะรัฐประหารให้ทำหน้าที่ออกกฎหมายแทนสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา มักเกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองหรือรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว

ที่มา: สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. (2561). ระบบเลือกตั้งเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, หน้า 9 – 10

จากตารางข้างต้น สะท้อนให้เห็นได้ว่าตลอดระยะเวลา 88 ปีของประชาธิปไตยไทย ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญรวมทั้งสิ้น 20 ฉบับ ซึ่งมีการเลือกตั้งเกิดขึ้นอย่างไม่สม่ำเสมอ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง และแม้ว่าภายหลังการเลือกตั้งจะนำมาสู่การจัดตั้งรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ในบางช่วงเวลาก็มีปรากฏการณ์การยุบสภาและการแทรกแซงของกองทัพโดยการรัฐประหาร

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นรูปแบบการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองในฝ่ายนิติบัญญัติตามแบบอย่างของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2476 แต่เป็นการเลือกตั้งทางอ้อมที่ยังไม่ให้ประชาชนมีอิสระในการเลือกสมาชิกผู้แทนราษฎรโดยตรง กล่าวคือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีการเลือกตัวแทนหรือคณะบุคคล จากนั้นตัวแทนหรือคณะบุคคลที่ได้รับเลือกตั้งจะไปดำเนินการเลือกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งในขณะนั้นได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้กรมการอำเภอดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนตำบลขึ้นทั่วประเทศในวันที่ 1 ตุลาคม ถึงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 และผู้แทนตำบลจะไปเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นครั้งแรกและครั้งเดียวที่ประเทศไทยมีการเลือกตั้งโดยวิธีอ้อม นอกจากนั้นจะเป็นการเลือกตั้งโดยตรงทั้งหมด ระบบเลือกตั้งที่ประเทศไทยใช้ ได้แก่ ระบบเลือกตั้งเสียงข้างมากธรรมดา (Plurality Electoral System) ซึ่งการเลือกตั้งของไทยก่อนบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประเทศไทยใช้ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา หนึ่งเขตหลายคน (Multi-Member Districts/ Constituencies) หรือมีชื่อเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า “ระบบรวมเขต เรียงเบอร์” เป็นระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดาที่ในเขตเลือกตั้งมีตัวแทนแตกต่างกันตั้งแต่ 1 คน ถึง 3 คน ขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในเขตนั้น ผู้ใช้สิทธิแต่ละคนสามารถออกเสียงได้ตามจำนวนตัวแทนที่พึงมี (1 – 3 เสียง) และสามารถแยกลงคะแนน

ให้ผู้สมัครที่มาจากคนละพรรคการเมืองได้ (สิริพรรณ นกสวน สวัสดี, 2561: 46) ซึ่งระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดาหนึ่งเขตหลายคน ส่งผลให้คะแนนเสียงของประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งกระจายไปยังผู้สมัครหลายคนหรือหลายพรรคการเมือง การออกเสียงของประชาชนจะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้สมัครรายบุคคลเป็นสำคัญ หากชอบหรือไม่ชอบตัวบุคคลเป็นการเฉพาะก็สามารถลงคะแนนเสียงได้โดยไม่ต้องผูกพันว่าผู้สมัครนั้นสังกัดพรรคการเมืองใด หากแต่การเลือกตั้งรูปแบบนี้ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมของจำนวนผู้แทนในสภาของแต่ละเขตพื้นที่ เนื่องจากจำนวนผู้แทนจะขึ้นอยู่กับจำนวนประชาชนในเขตพื้นที่ จึงทำให้ประชาชนในแต่ละเขตเลือกตั้งมีสิทธิ์ออกเสียงไม่เท่ากันและทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมของจำนวนตัวแทนที่ออกเสียงในสภาด้วย

ในส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” เนื่องจากกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมผ่านตัวแทนแต่ละจังหวัดและนับเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์การจัดทำรัฐธรรมนูญของไทย และในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมยังได้กำหนดเป็นหลักการไว้ด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญจะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ มีการใช้ระบบเลือกตั้งแบบคู่ขนานระหว่างระบบหนึ่งเขตหนึ่งคน (Single-Member Districts/Constituencies) และระบบสัดส่วน (Proportional Representation) ที่ทั้งประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง ในระบบนี้การจัดสรรที่นั่งของผู้สมัครในเขตเลือกตั้งและระบบสัดส่วนจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองจะเป็นอิสระจากกัน โดยไม่มีการนำคะแนนจากระบบเลือกตั้ง 2 ระบบมาคิดรวมกัน และไม่มีการชดเชยคะแนนเพื่อให้ที่นั่งที่พรรคการเมืองได้รับสะท้อนคะแนนที่ประชาชนเลือกพรรคคนนั้นในระบบสัดส่วน (สิริพรรณ นกสวน สวัสดี, 2561: 82) ซึ่งระบบเลือกตั้งนี้เป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่ใช้ระบบบัญชีรายชื่อ และทำให้ได้รัฐสภาจากการเลือกตั้งที่มีพรรคการเมืองไม่มาก รวมถึงส่งผลให้มีการแข่งขันกันที่นโยบายของพรรคการเมืองชัดเจนขึ้นและทำให้รัฐบาลเป็นรัฐบาลที่เข้มแข็งมีเสถียรภาพ แต่การเลือกตั้งรูปแบบนี้มีการกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำสำหรับพรรคการเมืองที่จะได้ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบบัญชีรายชื่อ ทำให้พรรคการเมืองขนาดเล็กหรือขนาดกลางมีโอกาสสูงที่จะไม่ได้ที่นั่งในระบบบัญชีรายชื่อเลย จึงนับได้ว่าเป็นระบบเลือกตั้งที่สนับสนุนให้มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่ในการแข่งขันเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทยไม่ว่าจะใช้ระบบเลือกตั้งรูปแบบใดก็ตาม คือ การทุจริตเลือกตั้ง โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองที่สังกัดจะมีกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ในวันจะทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นเพื่อหวังผลให้ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและมีอำนาจรัฐในการบริหารประเทศ ซึ่งรายละเอียดของการทุจริตเลือกตั้งจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

3. การทุจริตเลือกตั้งในประเทศไทย

การทุจริตเลือกตั้ง (Electoral Corruption) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องยาวนานในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ซึ่งการทุจริตเลือกตั้งนี้เป็นการทำลายเจตจำนงของความเป็นประชาธิปไตย รวมทั้งยังส่งผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความเป็นผู้แทนของประชาชนและปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนน้อยลงหรือน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากผู้สมัครรับเลือกตั้งที่กระทำการทุจริตเลือกตั้งมักจะมีต้นทุนและการลงทุนทั้งในรูปแบบที่ประเมินค่าเป็นตัวเงินและไม่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้ เมื่อได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจรัฐเพื่อชดเชยและรักษาผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวกมากกว่าผลประโยชน์ของประเทศและประชาชน จึงนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทุจริตรูปแบบอื่นตามมา เช่น การทุจริตเชิงนโยบาย การทุจริตในอำนาจหน้าที่เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้อง เป็นต้น โดยรูปแบบการทุจริตเลือกตั้งที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองใช้เพื่อเอื้อประโยชน์ในการเลือกตั้งมีลักษณะดังนี้ (ประภัศร ปรีเอี่ยม, 2556: 19 - 22)

(1) **หวัคະແນ** เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่ทำหน้าที่ในการรณรงค์หาเสียงหรือคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยการเชิญชวนให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเลือกผู้สมัครที่ตนสนับสนุน ซึ่งบุคคลที่มักทำหน้าที่เป็นหวัคະແນ คือ ผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในท้องถิ่นนั้น ๆ ผู้มีอิทธิพลที่สามารถโน้มน้าวเชิญชวนให้ประชาชนเลือกผู้สมัครที่ตนสนับสนุนได้ เช่น ผู้นำชุมชน แพทย์ ครู เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน พระสงฆ์ เป็นต้น การเป็นหวัคະແນอาจมีทั้งเป็นโดยอาสาสมัครไม่รับสิ่งตอบแทน เพราะทำด้วยอุดมการณ์ที่ตรงกันกับผู้สมัคร หรือรักใคร่ชอบพอ ช่วยเหลือเป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ผู้ที่ตนนับถือ หรือบางคนบางกลุ่มจะเป็นหวัคະແນที่ทำงานโดยรับสิ่งตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ มีทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน วิธีการรณรงค์มีหลายรูปแบบทั้งที่ถูกกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย วิธีการที่ดำเนินกันโดยทั่วไปคือ การช่วยหาเสียงต่าง ๆ เช่น แจกใบปลิว ติดโปสเตอร์ พูดเชิญชวนในงานกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าพบปะประชาชนตามบ้านหรืองานประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวิธีการอื่น ๆ ที่หวัคະແນดำเนินการโดยไม่ถูกกฎหมาย เช่น การข่มขู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และข่มขู่ผู้สมัครคู่แข่ง ตลอดจนข่มขู่หวัคະແນของคู่แข่ง เป็นต้น

(2) **การใช้เงินและให้ทรัพย์สิน** เป็นพฤติกรรมการทุจริตเลือกตั้งโดยใช้เงินหรือทรัพย์สินต่าง ๆ แลกเปลี่ยนกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรืองดเว้นการลงคะแนนแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองในเขตเลือกตั้งนั้น เช่น การใช้เงินแจกจ่ายให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อให้ลงคะแนนเสียง หรือเรียกว่า “การซื้อเสียง” การจ่ายเงินให้กรรมการหน่วยเลือกตั้งหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง กาบัตรลงคะแนนแทนผู้ที่ไม่มีสิทธิ หรือเรียกว่า “ไฟไฟ” การลักลอบนำบัตรเลือกตั้งออกจากหน่วยเลือกตั้งแล้วนำไปให้ประชาชนที่ได้รับเงินจากหวัคະແນนำไปหย่อนลงหีบเลือกตั้ง การใช้บัตรประจำตัวประชาชนมาเวียนลงคะแนนเลือกตั้ง หรือที่เรียกว่า “การเวียนเทียนพลร่ม” เป็นต้น

(3) **การให้การสนับสนุน** เป็นลักษณะที่หัวหน้าในพื้นที่หาเสียงจะพิจารณาว่าผู้ใดมีศักยภาพพอจะได้รับเลือกตั้ง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสให้หัวหน้าพรรคเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง

(4) **การตอบแทน** จะอยู่ในลักษณะของการให้สิ่งตอบแทนภายหลังจากการได้รับการเลือกตั้งแล้ว เช่น การทำสัญญาเงินกู้ เป็นการจัดทำสัญญาเงินกู้เพื่อยืมเพื่อปล่อยกู้ให้กับกลุ่มหรือองค์กรทางสังคม หากผู้สมัครชนะเลือกตั้งก็จะฉีกสัญญาทิ้ง เป็นการประกันว่าตนเองจะได้รับเลือกตั้ง หากไม่ได้รับเลือกตั้งก็จะทำให้กลุ่มคนดังกล่าวตกเป็นลูกหนี้ หรือการทำสัญญาซื้อขายทรัพย์สินโดยการวางมัดจำ เช่น การวางมัดจำซื้อที่ดิน เมื่อไม่มีการจ่ายเงินที่เหลือคู่สัญญาก็สามารถริบมัดจำ จึงเท่ากับเป็นการจ่ายเงินโดยเสียกฎหมาย

(5) **การสร้างกระแส** โดยมีพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสร้างหลักฐานเท็จหรือพฤติกรรมที่ทำให้ร้ายแก่ฝ่ายตรงข้าม การสร้างเอกสารปลอมหรือจงใจให้มีลักษณะคล้ายหนังสือราชการจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งส่งไปแจ้งให้ฝ่ายตรงข้ามยุติการหาเสียงการสร้างข่าวลือสร้างสถานการณ์เท็จหรือข่าวลือเพื่อให้ประชาชนเข้าใจผิด เป็นต้น

การทุจริตเลือกตั้งของประเทศไทยในระยะเริ่มแรก ไม่ได้มีการแจกเงินซื้อเสียงจำนวนมากเหมือนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นการทุจริตเลือกตั้งในรูปแบบการใช้อำนาจรัฐหรืออิทธิพล ใช้ “พลร่ม – ไฟฟ้า” ให้เจ้าหน้าที่รัฐเวียนเทียนเลือกตั้ง ส่วนในต่างจังหวัดอาจมีการแจกสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น รongเท้าตะ แ้วเซ็ดหน้า ปลาทุเค้ม เป็นต้น ตัวอย่างการทุจริตเลือกตั้งของไทยในช่วงแรกของประชาธิปไตยไทยที่นับได้ว่ามีความไม่โปร่งใสที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย คือ การเลือกตั้งในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500 ที่เป็นการขับเคี่ยวทางการเมืองของพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล คือ พรรคเสรีมนังคศิลา ที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นฝ่ายค้านที่เป็นคู่แข่งที่ได้รับความนิยมจากผู้อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครในขณะนั้น ได้โจมตีพรรคเสรีมนังคศิลาที่เป็นพรรครัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาการทุจริตเปิดโปงการรับความช่วยเหลือทางการเงินจากสหรัฐอเมริกาเพื่อค้ำจุนรัฐบาลและรับเงินจากนักธุรกิจเพื่อเป็นทุนในการเลือกตั้ง โดยพรรคเสรีมนังคศิลาได้แจกของให้ผู้ที่มาฟังการปราศรัยหาเสียง เช่น ไม้ขีดไฟและผ้าเช็ดหน้า (รุ่งพงษ์ ชัยนาม, 2552: 12-5) ซึ่งการเลือกตั้งในครั้งนี้ไม่อาจทำให้ประชาชนยอมรับผลการเลือกตั้งได้ เนื่องจากการเลือกตั้งที่นับได้ว่ามีการโกงมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่การใช้เครื่องบินโปรยใบปลิวโจมตีฝ่ายตรงข้าม การข่มขู่ประชาชนให้เลือกผู้สมัครของพรรคเสรีมนังคศิลา การเวียนเทียนมาลงคะแนน การสลับหีบเลือกตั้ง การแอบหย่อนบัตรคะแนนเข้าไปในหีบเลือกตั้ง และต้องใช้เวลานับคะแนนนานถึง 7 วัน ซึ่งผลการเลือกตั้ง คือ พรรคเสรีมนังคศิลาชนะการเลือกตั้งโดยได้ที่นั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากถึง 83 ที่นั่ง จาก 160 ที่นั่ง ประชาชนมีการประณามว่าการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ เนื่องจากการนับคะแนนเสียงความล่าช้ามาก มีการทิ้งไฟฟ้า (บัตรเลือกตั้งปลอม) รวมถึงนิสิตนักศึกษาได้ให้ความสนใจอย่างมาก และได้มีการชุมนุมกันที่เสาชิงช้าใหญ่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการเดินขบวนจากสนามหลวงไปตามถนนราชดำเนินผ่านอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยสู่ทำเนียบรัฐบาล และมีการปะทะกันระหว่างทหารกับนิสิต

นักศึกษา จนกระทั่งท้ายที่สุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยอมรับว่าการเลือกตั้งครั้งนี้ไม่มีความโปร่งใส และจะจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งการเดินประท้วงครั้งนี้ นับเป็นการชุมนุมทางการเมืองครั้งแรกของประชาชนชาวไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ต่อมา การทุจริตเลือกตั้งได้มีวิวัฒนาการจากการใช้อำนาจรัฐหรืออิทธิพลและการแจกของเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นการซื้อเสียงซึ่งเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมอย่างมาก และได้ผลดีที่สุด ซึ่งตามประวัติศาสตร์การเมืองไทยมีปัญหาการทุจริตซื้อเสียงมานานแล้ว แต่การซื้อเสียงที่มีความรุนแรงและเปิดเผย คือปรากฏการณ์ที่จารึกในหน้าประวัติศาสตร์การเมืองที่เรียกว่า “โรคร้ายเอ็ด” ในการเลือกตั้งซ่อมที่จังหวัดร้อยเอ็ดในเขตเลือกตั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2524 ซึ่งการเลือกตั้งซ่อมครั้งนี้มีการแข่งขันกันอย่างดุเดือดระหว่างพันตำรวจโท บุญเลิศ เลิศปรีชา จากพรรคกิจสังคม กับพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในฐานะหัวหน้าพรรคชาติประชาธิปไตย และเป็นอดีตนายกรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย ประสงค์จะแจ้งเกิดในทางการเมืองเพื่อทำชิงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกรวาระหนึ่ง จึงมีการใช้วิธีการซื้อเสียงในเชิงรุกโดยการแจกจ่ายเงินสดแทนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ อย่างเปิดเผยแต่ไม่มีการลงโทษทางกฎหมาย ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นต้นกำเนิดของการซื้อเสียงอย่างแพร่หลายในภาคอีสานและได้ระบาดเป็นการซื้อเสียงทั่วประเทศ

ปัจจุบันนี้ การซื้อสิทธิขายเสียงมีแนวโน้มในการใช้เงินซื้อเสียงมากขึ้นและมีการตีทุนจากเม็ดเงินที่ลงทุนไปกับการซื้อเสียงมากขึ้น เมื่อได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคของ “ธุรกิจการเมือง” (Business-oriented politics) หรือเรียกว่า ธนกิจการเมือง ทุนการเมือง หรือธนาธิปไตย อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีกลุ่มธุรกิจได้เข้ามามีบทบาทและอำนาจทางการเมือง ซึ่งในปี พ.ศ. 2544 มีกลุ่มธุรกิจที่เป็นกลุ่มนายทุนขนาดใหญ่เข้ามามีอำนาจทางการเมือง (ประเวศ วะสี, 2549: 118) ซึ่งธุรกิจการเมืองเป็นระบบที่สนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับธุรกิจ และเงินทุน บนพื้นฐานของพันธสัญญา เป็นกระบวนการที่นักการเมืองใช้อำนาจทางการเงินเพื่อให้ตนได้อำนาจทางการเมือง หรือได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเข้าไปมีอำนาจในการกำหนดและดำเนินนโยบายสาธารณะ เพื่อที่จะสามารถเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มของตนเอง และพวกพ้องในการแสวงหารายได้และกำไรให้มากกว่าการดำเนินธุรกิจในรูปแบบของธุรกิจโดยทั่วไปที่เป็นแข่งขันกันในตลาด ซึ่งก่อให้เกิดการทำธุรกิจแบบผูกขาด โดยการเข้าไปควบคุม จัดสรร และแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic Rent) ในรูปแบบของใบอนุญาต สัมปทาน เงินอุดหนุน สิทธิพิเศษ หรือสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการทุจริตดังกล่าว เรียกว่า “การทุจริตเชิงนโยบาย” (Policy Corruption) โดยกลุ่มธุรกิจการเมืองสามารถนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งที่ได้จากกระทำทุจริตในอำนาจหน้าที่ไปลงทุนในการรักษาอำนาจทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งต่อไปได้ด้วย

นอกจากนี้ รูปแบบการทุจริตเลือกตั้งได้มีความซับซ้อนและเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับอำนาจรัฐมากขึ้น กล่าวคือ พรรคการเมืองที่มีความใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจรัฐจะมีความได้เปรียบในการแข่งขันในสนามเลือกตั้งมากกว่าพรรคการเมืองอื่น เนื่องจากผู้มีอำนาจรัฐในขณะนั้นสามารถออกแบบระบบเลือกและ

มีการแบ่งเขตเลือกตั้งให้เอื้อต่อการได้รับชัยชนะของพรรคการเมืองหนึ่งเพื่อเป็นการต่างตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันภายหลังจากการได้รับเสียงข้างมากในการเลือกตั้งและการจัดตั้งรัฐบาล เช่น การออกแบบระบบเลือกตั้งที่ทำให้เกิดพรรครัฐบาล “เบี้ยหัวแตก” เพื่อให้เกิดการรวมตัวของพรรคการเมืองที่ต้องการเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาล และมีการต่อรองทางการเมืองของพรรคการเมืองต่าง ๆ ให้สนับสนุนผู้มีอำนาจและพรรคการเมืองที่มีความเชื่อมโยงกับผู้มีอำนาจรัฐเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล เป็นต้น รวมถึงการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองในการหาเสียงให้มีความสอดคล้องกับนโยบายของผู้มีอำนาจรัฐในขณะนั้น ส่งผลให้ประชาชนที่ได้รับประโยชน์จากนโยบายรัฐในปัจจุบันมีแนวโน้มจะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับพรรคการเมืองที่มีความเชื่อมโยงกับผู้มีอำนาจรัฐอันจะนำมาซึ่งความไม่เป็นธรรมของการแข่งขันเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย

4. สรุปและข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ตลอดระยะเวลาเกือบ 9 ทศวรรษที่ผ่านมา ประชาธิปไตยไทยเป็นไปอย่างล้มลุกคลุกคลาน วงจรการเมืองไทยยังคงหมุนเวียนเปลี่ยนผ่านการเลือกตั้งเพื่อให้ได้ผู้แทนของประชาชนเข้ามาบริหารประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และเมื่อเกิดวิกฤตการณ์หรือสถานการณ์ที่รุนแรง เช่น รัฐบาลกระทำการทุจริต การชุมนุมประท้วงของประชาชน เป็นต้น ทหารจะเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยการรัฐประหาร จากนั้น จะมีการฉีกรัฐธรรมนูญและร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อนำไปสู่การเลือกตั้งเพื่อให้ประเทศไทยเข้าสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากมีวิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้น วงจรทางการเมืองไทยก็จะหมุนเวียนไปสู่การรัฐประหาร ซึ่งประเทศไทยมีการรัฐประหารสำเร็จมากถึง 13 ครั้ง นอกจากประเทศไทยจะไม่บังเกิดประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้วยังทำให้บ้านเมืองตกอยู่ในสภาพที่มีปัญหาการเมืองสะสม ซับซ้อน และไม่ได้รับการแก้ไขปัญหายั่งยืน

นอกจากนี้ ประเทศไทยได้มีการเลือกตั้งตามวิถีประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งมาแล้วรวม 28 ครั้ง โดยใช้ระบบเลือกตั้งเสียงข้างมากธรรมดา (Plurality Electoral System) ซึ่งการเลือกตั้งของไทยก่อนบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประเทศไทยใช้ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา หนึ่งเขตหลายคน (Multi-Member Districts/Constituencies) หรือ “ระบบรวมเขต เรียงเบอร์” และในส่วนของการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ใช้ระบบเลือกตั้งแบบคู่ขนานระหว่างระบบหนึ่งเขตหนึ่งคน (Single-Member Districts/Constituencies) และระบบสัดส่วน (Proportional Representation) หากแต่ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการเลือกตั้งในประเทศไทย คือ การขาดความโปร่งใสในการเลือกตั้ง เนื่องจากผู้สมัครรับเลือกตั้งและนักการเมืองทุกยุคทุกสมัยต่างมีกลยุทธ์ที่ไม่เป็นไปตามระเบียบแบบแผนอันถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง ซึ่งการทุจริตเลือกตั้งของประเทศไทยในระยะเริ่มแรกไม่ได้มีการแจกเงินซื้อเสียงจำนวนมาก

เหมือนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นการทุจริตเลือกตั้งในรูปแบบการใช้อำนาจรัฐหรืออิทธิพล ใช้ “ฟลอร์ – ไฟฟ์” ให้เจ้าหน้าที่รัฐเวียนเทียนเลือกตั้ง ส่วนในต่างจังหวัดอาจมีการแจกสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่อมา การทุจริตเลือกตั้งได้มีวิวัฒนาการไปเป็นการใช้เงินซื้อเสียงซึ่งเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมอย่างมากและได้ผลดีที่สุด รวมถึงเมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคธุรกิจการเมืองที่กลุ่มธุรกิจเข้ามาจับบทบาทและอำนาจทางการเมืองและเป็นระบบที่สนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับธุรกิจ และเงินทุน นักการเมืองมีการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้องผ่านการกำหนดนโยบายต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า “การทุจริตเชิงนโยบาย” โดยกลุ่มนายทุนที่เข้ามาครอบครองอำนาจรัฐจะสามารถนำผลประโยชน์ที่ได้จากการกระทำทุจริตในอำนาจหน้าที่ไปใช้ในการลงทุนเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองและสร้างเครือข่ายทุจริตที่เข้มแข็งได้ รวมถึงรูปแบบการทุจริตเลือกตั้งได้มีความซับซ้อนและเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับอำนาจรัฐมากขึ้น เนื่องจากพรรคการเมืองที่มีความใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจรัฐจะมีความได้เปรียบในการแข่งขันในสนามเลือกตั้งมากกว่าพรรคการเมืองอื่น ซึ่งอำนาจที่ได้มาจากการเลือกตั้งที่ไม่สุจริตเป็นอำนาจที่ไม่ชอบธรรมไม่ต่างจากอำนาจที่ได้มาโดยนอกวิถีรัฐธรรมนูญอื่น ๆ การเลือกตั้งที่ไม่สุจริตเป็นปัญหาสำคัญของการเมืองไทย นอกจากจะได้อำนาจที่ไม่ชอบธรรม ไม่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายแล้วยังเป็นสาเหตุสำคัญของการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ เนื่องจากผู้ที่ลงทุนจากการซื้อเสียงต้องมีการถอนทุนคืนเมื่อได้รับการเลือกตั้ง รวมถึงการที่พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับผู้มีอำนาจรัฐได้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและได้เปรียบพรรคการเมืองอื่นในการแข่งขันเลือกตั้งซึ่งเป็นการบิดเบือนเจตนารมณ์และหลักการที่สำคัญของความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง คือ ความเท่าเทียมและเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาการทุจริตเลือกตั้งนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะดำเนินการได้สำเร็จ ในระยะเวลาอันใกล้ เนื่องจากเป็นปัญหาที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนานในการปกครองระบอบประชาธิปไตยไทย ประกอบกับประเทศไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลแนวคิดระบบอำนาจนิยมที่มีระบบอุปถัมภ์และการตอบแทนบุญคุณของผู้ให้ผลประโยชน์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การซื้อเสียงเลือกตั้งยังคงเป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมจากผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองต่าง ๆ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเข้มงวดและจริงจัง โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ดังเช่น คณะกรรมการการเลือกตั้งที่มีหน้าที่และอำนาจในการควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งหรือการสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ควรเร่งดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการเลือกตั้งโดยเร็วและเป็นกลาง รวมถึงควรมีการประชาสัมพันธ์ความคืบหน้าและผลการดำเนินคดีอาญากับผู้สมัครรับเลือกตั้ง หัวคะแนน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนทราบถึงผลการดำเนินการและมีความไว้วางใจที่จะมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสการทุจริตเลือกตั้งในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความ

เป็นธรรมในการเลือกตั้ง คือ การกำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการการเลือกตั้งควรมีการคัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเมืองและการเลือกตั้งมากเพียงพอที่จะมาดำรงตำแหน่ง เนื่องจากจะส่งผลให้การวินิจฉัยคดีเป็นไปตามหลักกฎหมายและทำให้ผลการวินิจฉัยเป็นที่เชื่อถือยอมรับจากทุกฝ่ายโดยไม่สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในสังคม (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2563)

ในส่วนของการทุจริตซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งที่มีมาอย่างยาวนานในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย นอกจากจะมีการดำเนินการโดยใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างจริงจัง เสมอภาค และมีกระบวนการคัดเลือกผู้ที่มีความเหมาะสมมาดำรงตำแหน่งคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้ว การออกแบบระบบเลือกตั้งที่ยากต่อการซื้อเสียงเพื่อให้เกิดความโปร่งใสมากที่สุดในการเลือกตั้ง เช่น การออกแบบระบบเลือกตั้งที่ให้มีการเลือกพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้ง เนื่องจากพรรคการเมืองไม่มีกลไกของพรรคที่ครอบคลุมในทุกพื้นที่ พรรคการเมืองจึงไม่สามารถที่จะใช้เงินงบประมาณในการซื้อเสียงเลือกตั้งได้เหมือนสมาชิกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่หากต้องการได้รับชัยชนะการเลือกตั้ง การซื้อเสียงนับได้ว่าเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้บุคคลเหล่านั้นไปถึงเป้าหมายคือการได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งการออกแบบระบบเลือกตั้งที่ให้มีการเลือกพรรคการเมืองจะทำให้เกิดแข่งขันกันด้วยนโยบายอันจะส่งผลดีต่อระบบพรรคการเมืองในระยะยาว (สิริพรรณ นกสวน สวัสดี, 2563) นอกจากนี้ การนำระบบเลือกตั้ง ดังเช่น ระบบเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประเทศออสเตรเลีย ที่เรียกว่า ระบบจัดลำดับความชอบ (Alternative Vote/Preferential Voting) มาประยุกต์ใช้เป็นระบบเลือกตั้งของประเทศไทย ก็นับได้ว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตเลือกตั้ง ซึ่งในเบื้องต้นประเทศไทยสามารถศึกษาและประยุกต์ใช้ระบบเลือกตั้งดังกล่าวในการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนสามารถเริ่มทำความเข้าใจและคุ้นชินกับระบบเลือกตั้งและนำมาใช้ในการเลือกตั้งระดับชาติได้เพื่อเป็นการลดปัญหาการทุจริตเลือกตั้งในระยะยาว

นอกจากนี้ เพื่อเป็นการวางรากฐานและส่งเสริมให้ประชาธิปไตยไทยมีความมั่นคงในระยะยาว ควรมีการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่นักการเมืองและพลเมืองทุกคนโดยผ่านกลไกทางศาสนา เนื่องจากทุกศาสนามีหลักคำสอนให้ทุกคนทำความดีและเป็นคนดี ดังเช่น ในกรณีพระพุทธศาสนา องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเลือกตั้งควรมีการจัดให้มีการอบรมเพื่อกล่อมเกลาและยกระดับจิตใจนักการเมือง เจ้าพนักงานของรัฐ และประชาชน โดยยึดหลักธรรมคำสอนทางศาสนา มาประยุกต์กับแนวทางปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละปัจเจกบุคคลตามวิถีประชาธิปไตยและการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น “ความสุจริต” ที่สะท้อนผ่าน ๓ มิติ คือ กายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต และ “การละซึ่งกิเลส” เป็นต้น การอบรมควรมี “พระภิกษุสงฆ์สายพระป่า” ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและละแล้วซึ่งกิเลสเป็นวิทยากร เพื่อให้การอบรมมีความลึกซึ้งและแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่าการละซึ่งกิเลสและประพฤติตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นเรื่องที่สามารถกระทำได้ในทุกบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ทุกคน (สวัสดิ์ โชติพานิชย์, 2563)

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งเสริมให้ประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งได้ในอนาคต คือ การสร้างเด็กและเยาวชนที่เป็นต้นกล้าประชาธิปไตยให้เติบโตไปเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคส่วนต่าง ๆ ควรปลูกฝังเด็กและเยาวชนมีความตระหนักถึงความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย เนื่องจากเด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นต้นกล้าประชาธิปไตยที่สำคัญยิ่งในการมีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตยไทยให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งในเบื้องต้นควรมีการให้ความรู้ผ่านระบบการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกพลเมืองในระบบประชาธิปไตยด้วยการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาทั้งในระดับโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย โดยมีเนื้อหาสาระที่ครอบคลุมทั้งด้านการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยและคุณลักษณะของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย รวมถึงควรมีการดำเนินการในลักษณะประยุกต์ใช้เป็นแบบจำลองสถานการณ์จริงเพื่อให้เด็กและเยาวชนมีทักษะในการคิดวิเคราะห์ และควรมีพื้นที่ให้กลุ่มเยาวชนได้แสดงออกทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์

กล่าวโดยสรุป การทุจริตเลือกตั้งจะลดลงได้นั้น ควรมีการดำเนินการทางกฎหมายอย่างจริงจัง และเสมอภาคกับผู้ที่กระทำการทุจริตเลือกตั้ง และมีกระบวนการในการคัดเลือกผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการเลือกตั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้ที่มีคุณสมบัติ ความเชี่ยวชาญ และความรู้ความสามารถที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมถึงการออกแบบระบบเลือกตั้งก็มีความสำคัญไม่น้อยเช่นกัน โดยควรมีการออกแบบระบบเลือกตั้งที่ทำให้ยากต่อการทุจริตและเอื้อให้เกิดการแข่งขันด้วยนโยบายของพรรคการเมือง นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนทุกคน ทั้งนี้ การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมจะต้องมีตัวอย่างแนวทางการปฏิบัติที่ดี และการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้คนเกิดความเกรงกลัวต่อบาป มีความสำนึกผิดชอบชั่วดี และรู้จักความพอเพียงในการดำเนินชีวิต วิธีการดังกล่าวสามารถเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยให้เติบโตไปพร้อมกันทั้งเด็ก เยาวชน และพลเมืองทั่วไป เพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขให้มีความเข้มแข็งและสามารถเป็นประเทศประชาธิปไตยเต็มใบในอนาคตอันใกล้ได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา ศรีบุญกุล. (2557). *ศูนย์เรียนรู้การเมืองและการเลือกตั้งอาเซียน: แนวทางการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/dvifa/contents/filemanager/files/nbt/nbt6/IS/IS6024.pdf>
- ไชยวัฒน์ คำชู, นิธิ เนื่องจำนง. (2559). *การเมืองเปรียบเทียบ: ทฤษฎี แนวคิด และกรณีศึกษา (Comparative Politics: Theories, Concepts & Case Studies)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2553). *นักการเมืองไทย: จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข*. กรุงเทพมหานคร: สายธาร
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม. (2553). *ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (รายงานผลการวิจัย)*. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. (2549). *จากหมอบประเวศ ถึง ทักษิณ*. กรุงเทพมหานคร: มติชน
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2548). *ธนาภิการเมือง หลังปี 2544 ระบอบไทศุนคือรัฐ*. สืบค้นจาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document 95216.html>
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2537). *ระบบการทุจริตเลือกตั้ง*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนาตำราสถาบันเทคโนโลยีสังคม (เกริก).
- พีระพงษ์ สิทธิอมร และคณะ. (2549). *ประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: ซี แอนด์ เอ็น.
- รุ่งพงษ์ ชัยนาม. (2552). *การเมืองการปกครองไทยภายใต้ระบอบพ่ออุปถัมภ์เผด็จการ*. เอกสารการสอนประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย. สาขาวิชารัฐศาสตร์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมชาติ เจศรีชัย. (2559). *การเมือง - การเลือกตั้งไทยและประเทศในอาเซียน = Politics and elections in ASEAN countries*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา.
- ศรียา จริญญาพานิช. (2557). *พัฒนาการของประชาธิปไตยแบบไทย ๆ*. สืบค้นจาก http://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1336
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. (2561). *ระบบเลือกตั้งเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *เยาวชนกับการมีส่วนร่วมพัฒนา ประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- อุดม รัฐอมฤต. *โรคร้อยเอ็ด*. สืบค้นจาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=โรคร้อยเอ็ด>

- Brich, S. (2011). *Briefing Paper: Electoral Corruption*. Retrieved from http://repository.essex.ac.uk/4484/1/05_11.pdf
- Kokpol, O. (2002). Electoral Politics in Thailand. In Aurel, C., Gabriele, B. & Marel, J. (Eds.), *Electoral Politics in Southeast & East Asia* (pp. 227 - 297). Singapore: Fridrich Ebert Stiftung.

สัมภาษณ์

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2563)

สวัสดิ์ โชติพานิช (สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2563)

สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ (สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2563)